

ISSN 2450-6486

<http://ehs.eeipsy.org>DOI: <https://doi.org/10.38014/ehs-ss.2022.3.07>

Ірина КУЗНЕЦОВА

Когнітивні засади професійної ідентичності

IRYNA KUZNETSOVA. Cognitive bases of professional identity.

The article discusses the features of the inclusion of cognition in teaching, research, design and other activities. It is shown that cognition is included in the interactive structures of the cognitive process. It is noted that self-knowledge is the basis of knowledge in the psychological approach. A cognitive approach is being developed. It is shown that self-knowledge is formed on the basis of the inclusion of cognition personality in the interactive structures of cognitive activity. The conditions for increasing the cognitive activity of students are considered. The role of communications in the network educational space in the development of self-knowledge is revealed. Self-knowledge is considered as an integral form that arises in the process of mastering professional competencies and the formation of professional identification.

Keywords: cognition, knowledge, self-knowledge, communication, interactive forms of education, network educational space

Когнітивні засади є важливими для формування професійної ідентичності. Дослідження когнітивних засад виявляє вплив пізнання та самопізнання на формування професійної ідентичності. Пізнання у структурі навчального процесу характеризує пізнавальну діяльність того, хто навчається. Пізнавальна діяльність реалізується через виконання завдань та у процесі самостійної роботи.

Психологічний підхід розглядає самопізнання як основу пізнання. Це означає, що ще до початку навчальної діяльності той, хто навчається, знає, наскільки важливе те, що йому будуть викладати. Вивчення мотивації є важливим складником психологічних досліджень. Складність теоретичних курсів і не завжди зрозумілий зв'язок між теоретичним навчанням і професійними практиками сприяє значному зниженню мотивації до їх вивчення. Це призводить до того, що фундаментальні знання, які є найбільш вагомими для професійного становлення, зустрічаються з недостатньою увагою з боку студентів.

Постановка проблеми. Пропонується перейти від розгляду співвідношення, коли самопізнання передуює процесу пізнання, до вивчення інтерактивних механізмів навчального процесу. Це дає змогу дослідити вплив інтерактивних форм і методів на самопізнання, з'ясувати, як сумісні групові пізнавальні дії в пізнавальній діяльності створюють передумови до самопізнання особистістю себе як майбутнього фахівця. Саме в інтерактивних формах і методах пізнавальна діяльність стає колективною дією. Вона активізує інтелектуальні ресурси всіх учасників. Прагнення досягти правильного суспільно значимого результату, як і сама колективна пізнавальна діяльність, створює передумови для поглиблення самопізнання. Студент у процесі оволодіння професійними компетентностями отримує можливість побачити в об'єктивованому вигляді – у вигляді операцій і процедурних дій, які спостерігаються та можуть розглядатись як правильні іншими, студент отримує можливість спостерігати у процесі пізнання як формується його професійна особистість. Самопізнання тут не передуює процесу пізнання. Воно не здійснюється раніше, до самого процесу пізнання. Самопізнання здійснюється на основі пізнання та розвитку пізнавальної діяльності.

Коли самопізнання здійснюється до процесу пізнання, на нього впливають зовнішні чинники. Ці зовнішні чинники, як правило, мало чи зовсім не пов'язані з тим змістом навчального процесу, який мав формувати професійну ідентичність. Серед них вагомими є

економічні чинники. Це – рівень зарплат і матеріального добробуту, який студент очікує отримати після завершення навчання, при приєднанні до певної професійної спільноти. Вагомими зовнішніми чинниками стають також соціальний статус майбутньої професії та пов'язані з нею суспільні стереотипи і забобони. Останні можуть значно знецінювати певні професії, знижуючи їх суспільний статус.

Керуючись зовнішніми чинниками, людина здійснює самопізнання та формує неадекватний образ себе у майбутній професії. В цьому образі самопізнання відсутнє пізнання внутрішньої сутності людини, її природних здібностей. Самопізнання в такій формі характеризує соціальні інтенції людини. Але воно не виявляє можливостей її когнітивного розвитку. Самореалізація, що заснована на самопізнанні, що спирається на зовнішні фактори, виводить за рамки формування професійної ідентичності процес пізнання. Тобто виводить за рамки професійної ідентифікації пізнавальну діяльність, через яку людина тільки й може оволодіти обраною професією.

Психологічний підхід до співвідношення самопізнання та пізнання спирається на вивченні мотивів. Знати мотиви потрібно, тому що саме вони визначатимуть глибину занурення студента в навчальний предмет. Можливо, він взагалі відмовиться занурюватись і створюватиме лише імітацію пізнавальної діяльності, прагнучи отримати необхідну йому оцінку. Викладача має насторожити те, коли студент ще до вивчення предмету знає, скільки балів йому потрібно. Коли студент заздалегідь хоче найнижчі бали, то це не завжди прояв скромності й поваги до предмету й особистості викладача. Це може бути також вияв бажання замінити пізнавальну діяльність імітацією.

Коли студент бере активну участь в інтерактивних формах проведення занять, то рівень цієї активності може свідчити про характер його устремлінь. Коли він не обмежується виконанням стандартних завдань і починає виконувати індивідуальні завдання підвищеної складності, то це свідчить про зростаючий інтерес до пізнавальної діяльності. Якщо він починає цікавитися складними теоретичними питаннями, які характеризують сферу професійної діяльності, то це безумовно починає впливати на формування професійної ідентичності. Інтерес до загальнотеоретичних питань характеризує прагнення до активізації пізнавальної діяльності.

Прагнення до активізації пізнавальної діяльності може свідчити, що пізнання починає впливати на формування

системних характеристик особистості. Чим більше студент виявляє зацікавленість у пізнавальній діяльності, тим глибшим є потенційний вплив пізнавальної діяльності на формування особистості.

В інтерактивних формах і методах навчання студент бере участь у формуванні групової сумісної когніції. Важливим стає набуття колективного досвіду активної пізнавальної дії під час навчання. Сумісна пізнавальна дія допомагає краще зрозуміти матеріал [2, с.27]. Студент отримує можливість порівнювати себе з іншими, бачити свої переваги над іншими не тільки в отриманні результату, а й безпосередньо у самому процесі. Сам процес пізнавальної діяльності може виявити нові й навіть неочікувані риси особистості. Створюються передумови для формування нового погляду на самого себе, на свої здатності та прагнення.

Дуже часто з'ясовується те, що людина прагне до зовсім іншого, що розвиток певних здатностей і самореалізація на цій основі можуть стати ключовими у процесі формування професійної особистості. Інколи самопізнання на основі пізнання може повністю змінити попередні уявлення про себе. Це може призводити в окремих випадках до формування розуміння своєї непридатності до певної професії. Але і в таких випадках вплив самопізнання на пізнання не веде до повністю негативного результату. Тому що виявляючи свої небажання чи неспроможність виконувати певні обов'язки у професійному середовищі, людина отримує той теоретичний потенціал знання, який їй дає змогу реалізуватись у суміжних сферах і суміжних професіях. Понад те, невдоволеність практичним станом певної професійної області може породити в деяких особистостей на базі отриманих теоретичних фундаментальних знань прагнення до модернізації цієї професійної області, до імплементацій нових технологій і методологій, які сприятимуть стрімкій зміні певної професійної сфери.

На основі формування професійних компетентностей здійснюється пізнання власних можливостей. Той, хто навчає, формує уявлення про те, наскільки реалізація професійних компетентностей є йому привабливою, зручною. Студент здобуває певні знання та навички в освітньому середовищі. Він формує певний пізнавальний досвід. Цей досвід є важливим при формуванні професійної ідентичності. Цей досвід значною мірою створює підґрунтя для формування уявлень про професійне середовище, професійні обов'язки. Розробляються методи рефлексивного сповіщення тими,

хто навчається, про дії, які відбуваються в пізнавальному процесі. Підкреслюється значення автономності в управлінні пізнавальної активності та створення дослідницьких онлайн-співтовариств, орієнтованих на студентів [6, с.678-679], критичної саморефлексії [4, с.41] та сумісної участі у критичному дискурсі [5, с. 15].

Самопізнання є формою рефлексії, яка спрямована на здатність виконувати певну діяльність. Це пояснює, чому формування негативного пізнавального досвіду (отримання низьких оцінок та ін.) не завжди формує негативне відношення до професії. Самопізнання постає як інтегральна форма рефлексії, яка підсумовує загальний досвід при контактах у професійному середовищі. Самопізнання як інтегральна форма рефлексії формується на основі професійних компетентностей з різних предметів.

Важливим також стає засвоєння інформації про майбутню професію, яка надходить з освітнього середовища. Це може бути безпосередня інформація, яка виникає на основі моделювання професійних ситуацій при вивченні різних навчальних дисциплін. Безпосередня інформація про майбутню професію отримується при роботі в наукових лабораторіях і спеціальних кабінетах. Виробнича практика стає важливою формою для формування професійної ідентичності.

Студент бере участь в об'єктивованих навчальних діях. Інтерактивні форми та методи навчання сприяють виведенню пізнання в об'єктивні форми комунікативної взаємодії. Пізнавальні інтеракції здійснюються у процесі обміну знаннями. Вони передбачають комунікацію. Надходження нових знань у процесі комунікації вимагає від студента пізнавальної активності. В інтерактивній формі кожний наступний крок здійснюється на основі пізнавальної активності всіх учасників. Пізнання стає рушійною силою об'єктивованого інтерактивного процесу. Увага тих, хто бере участь у цьому процесі, скерована не тільки на об'єкт пізнання. Кожний учасник інтерактивного процесу повинен обробляти нові знання та інформацію, що надходять від інших учасників. Перехід до освіти в онлайн-режимі вимагає навичок, що виходять за рамки предметних [6]. У сумісній пізнавальній діяльності виокремлюють когнітивну присутність, соціальну присутність і присутність, пов'язану з організацією процесу навчання [5].

Інтерактивні форми та методи пізнавальної діяльності створюють нові умови для розвитку самопізнання. Той, хто навчається, формує

певні уявлення про свою здатність до комунікацій. При цьому створюються додаткові стимули для оволодіння соціальними та комунікативними компетенціями. Ці компетенції необхідні для виконання робочих функцій у професійному середовищі.

Пізнавальний процес, який здійснюється на основі пізнавальних інтеракцій, стає формою соціальної когніції. Це сумісна групова когніція, яка передбачає об'єднання індивідуальних пізнавальних зусиль, надалі розвивається у проектній діяльності.

Дослідження мережевого освітнього простору виявляє значення пізнавальної діяльності, яка здійснюється через комунікацію та в інтерактивних процесах. Наголошується, що самопізнання створює передумови для підвищення ефективності навчального процесу. Якщо той, хто навчається, обмежується агрегацією та компіляцією текстів, які він отримує, і не здійснює пізнавальної діяльності, намагаючись проникнути в сутність об'єкта пізнання, то у нього не формується пізнавальний досвід. В умовах дистанційного навчання велика кількість інформації надається у вигляді текстової інформації.

Віддаленість від тих, з ким навчається студент, створює умови для втрати соціальних зв'язків. Контакт з викладачем та освітнім середовищем здійснюється також переважно шляхом обмінів текстами. За цих умов створюється ситуація, коли не всі студенти повністю засвоюють форми та методи пізнавальної діяльності. У деяких випадках може взагалі не відбуватися перехід до пізнавальної діяльності.

Викладачі та освітнє середовище в нових умовах мають знаходити нові шляхи для підвищення ефективності навчального процесу. Важливим стає знаходження таких форм, які приводять до активізації пізнавальної діяльності. Розробляються підходи до активного навчання [3]. Потрібно створити передумови для того, щоб той, хто навчається, не міг обмежитися при виконанні завдань простим копіюванням текстів чи створення компіляції з їхніх фрагментів.

Потрібно також враховувати відсутність когнітивних навичок, необхідних для обробки текстів та їх правильного розуміння. Розробка логічних схем та їх візуалізація створюють передумови для правильного розуміння текстового навчального матеріалу. Активізація пізнавальної активності студентів значно підсилюється, якщо їм надається можливість задіяти в навчальний процес тексти, пов'язані з їхньою майбутньою професійною діяльністю. Сам пошук таких текстів передбачає формування інформаційного запиту для

вирішення певних пізнавальних задач. Навіть розгляд загальних теоретичних питань ініціює активізацію пізнавальної діяльності, спрямовану на пошук інформації та знання, пов'язаних із майбутньою професією. Активізація пізнавальної діяльності при інформаційному пошуку нового матеріалу створює передумови для отримання нових знань із професійної діяльності. Пізнання стає основою формування нового погляду на майбутню професійну діяльність.

Когнітивний складник формування професійної ідентичності пов'язаний із розвитком пізнання та самопізнання. Шлях до самопізнання як майбутнього фахівця відбувається на основі активізації індивідуальних пізнавальних зусиль. Цей шлях створює передумови для формування професійної ідентичності, орієнтованої на сучасні наукові знання, технології та інновації. Формування професійної ідентичності відбувається на основі розвитку пізнавальної діяльності та засвоєння кращих зразків з міжнародного та вітчизняного досвіду.

Навчання через дослідження пов'язують пізнавальний процес з діяльністю наукових шкіл і напрямів. Це сприяє засвоєнню професійних компетентностей. Освітнє середовище постає як академічне середовище, як середовище певного закладу вищої освіти. Автономність закладів вищої освіти створює передумови для розвитку унікальних освітніх середовищ. Зарубіжні дослідження свідчать про те, що нові технології сприяють реформуванню пізнавальних процесів. Когнітивний складник формування професійної ідентичності пов'язаний із розвитком пізнання та самопізнання.

Професійна ідентичність є еталоном підготовки фахівця. Це модель, яка визначає загальний напрям навчально-наукової та інших видів підготовки. Оволодіння професійними компетентностями в кожному навчальному курсі має наближати студента до моделі професійної ідентичності.

Дистанційне навчання підвищує роль комунікацій у формуванні професійної ідентичності. Збільшується загальна кількість видів комунікації. На основі системи комунікацій студент входить у комунікативний освітній простір. При цьому зростає кількість комунікацій, пов'язаних із самостійною роботою та пошуками власної ідентичності у мережевому освітньому просторі.

Когніція (cognition) є укоріненою (embodied), є найглибшою основою загального когнітивного складника, який виникає в навчальній, науковій діяльності та розвивається в системі комунікацій.

Моделювання професійної ідентичності в якості еталона майбутньої професії зумовлює зростання ролі пізнавальної діяльності в отриманні професійної компетенції. Пізнавальна діяльність є частиною навчального процесу. Вона спрямовується його структурою, формами навчання, навчальним матеріалом. Викладацька діяльність спрямована на підвищення ефективності пізнавальної діяльності. Підвищення ефективності пізнавальної діяльності досягається на основі розробки нових видів і форм навчання. Викладач має прагнути розробляти різні форми і методи підвищення ефективності включення індивідуальної когніції (cognition) у структуру навчального процесу. Це зумовлює зростання ролі пізнавальної діяльності як когнітивного складника навчальної підготовки майбутніх фахівців.

Інтерактивні форми і методи створюють передумови для підсилення пізнавальної діяльності. Відбувається розробка різних видів інтеракцій. Студент входить у різні види інтеракцій. Це дає йому змогу оволодіти різними функціями. Серед них – пізнавальна функція. Вона формує здатність взаємодіяти з об'єктом та отримувати нові знання. Контролююча функція сприяє формуванню здатності контролювати власні пізнавальні дії та спрямовувати їх до необхідного результату. Експертна функція дає можливість оволодіти навичками експертизи. Прогностична функція дає можливість оволодіти різними видами передбачення (технологічного, соціального та ін.).

Оволодіння функціями пізнавальної діяльності сприяє включенню студента в систему навчальної підготовки. На основі функцій пізнавальної діяльності студент має змогу включитись у різні види професійної діяльності. В тому числі в експертну, прогностичну та інші. Оволодіння функціями пізнавальної діяльності не обмежується рамками навчальної діяльності. Оволодіння функціями пізнавальної діяльності створює перехід до оволодіння професійною діяльністю. Таким чином, студент, навчаючись, отримує професійну підготовку. Моделювання професійних ситуацій стає важливим при вивченні різних курсів. Замість абстрактного, теоретичного вивчення знання, моделюються ситуації, в яких застосування теоретичного знання спрямоване на вирішення практичних завдань. У процесі вивчення фундаментального теоретичного знання навчальний процес спрямований на формування компетенцій, які визначають форми та способи застосування фундаментального знання для розвитку науки та наукових досліджень.

Пізнавальна діяльність стає способом включення індивідуальних когніцій у наукову, навчальну, проектну та інші види діяльності. Оволодіння функціями пізнавальної діяльності наближує студента до формування професійної ідентичності. Пізнавальна діяльність стає основою формування нового досвіду. Зміст і структура цього досвіду визначає рівень оволодіння професійними компетенціями.

На основі цього рівня оволодіння професійними компетенціями формується самопізнання себе як члена майбутньої професійної спільноти. Пізнавальна діяльність стає основою самопізнання. Разом з тим пізнавальна діяльність дає змогу студенту розвинути нові аспекти своєї когніції. Розвиток когніції створює передумови до зміни уявлення про самого себе. Відбувається формування нової ідентичності. Таким чином, всі види діяльності у процесі підготовки майбутнього фахівця впливають на когніцію та відкривають нове бачення самого себе. Нове розуміння самого себе може відкривати нові грані професійної ідентичності. Пізнавальна діяльність таким чином може сприяти виникненню нового напрямку формування професійної ідентичності. У деяких випадках розвиток пізнавальних здатностей веде до зміни професійної ідентичності, внаслідок чого студент може обрати іншу сферу професійної діяльності.

Дистанційна форма навчання збільшує роль комунікацій у формуванні професійної ідентичності. Пізнання відбувається в сучасному інформаційному інтер'єрі та має когнітивно-комунікативний аспект [1, с.275]. Студент формує власну траєкторію когнітивного розвитку. Формування власної траєкторії освітнього розвитку стає основним для входження студента в систему комунікацій. Студент може розглядати різні комунікації як пріоритетні для розвитку професійної ідентичності. Не завжди він надаватиме пріоритет комунікаціям, пов'язаним із навчальним процесом.

Наукова діяльність, робота у професійному середовищі під час навчання можуть стати визначальними в системі комунікацій. У деяких випадках досвід пізнавальної діяльності й досвід пізнання самого себе значною мірою формуватиметься за межами навчального процесу. Важливим є включення такого досвіду пізнання та самопізнання у загальну структуру підготовки майбутнього фахівця. Важливим є цілеспрямоване формування професійної ідентичності. Професійна ідентичність є складником ідентичності. Формування ідентичності майбутніх фахівців є важливим критерієм підготовки кадрів для роботи у сферах обороноздатності, критичної інфраструктури, управління, освіти та охорони здоров'я.

References:

1. Рубанець, О. (2022). Когнітивна сфера суспільства і людини: інформація, ментальність, ідентичність : монографія. Суми : Університетська книга, 546.
2. Cavanagh, M. (2011). Students' experiences of active engagement through cooperative learning activities in lectures. *Active Learning in Higher Education*, 12(1), 23–33. <https://doi.org/10.1177/1469787410387724>
3. Cowan, J. (2017). The potential of cognitive think-aloud protocols for educational action-research. *Active Learning in Higher Education*, 20(3), 219–232. <https://doi.org/10.1177/1469787417735614>
4. Deeley, S. J. (2014). Summative co-assessment: A deep learning approach to enhancing employability skills and attributes. *Active Learning in Higher Education*, 15(1), 39–51. <https://doi.org/10.1177/1469787413514649>
5. Garrison, D. (2011). *E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice*. 2nd ed. New York: Routledge.
6. Peacock, S., & Cowan, J. (2017). Towards online student-directed communities of inquiry. *Journal of Further and Higher Education*, 42(5), 678–693. <https://doi.org/10.1080/0309877x.2017.1302569>

Transliteration of References:

1. Rubanets', O. (2022). Kohnityvna sfera suspil'stva i lyudyny: informatsiya, mental'nist', identychnist' : monohrafiya. Sumy : Universytet-s'ka knyha, 546.
2. Cavanagh, M. (2011). Students' experiences of active engagement through cooperative learning activities in lectures. *Active Learning in Higher Education*, 12(1), 23–33. <https://doi.org/10.1177/1469787410387724>
3. Cowan, J. (2017). The potential of cognitive think-aloud protocols for educational action-research. *Active Learning in Higher Education*, 20(3), 219–232. <https://doi.org/10.1177/1469787417735614>
4. Deeley, S. J. (2014). Summative co-assessment: A deep learning approach to enhancing employability skills and attributes. *Active Learning in Higher Education*, 15(1), 39–51. <https://doi.org/10.1177/1469787413514649>
5. Garrison, D. (2011). *E-Learning in the 21st Century: A Framework for Research and Practice*. 2nd ed. New York: Routledge.
6. Peacock, S., & Cowan, J. (2017). Towards online student-directed communities of inquiry. *Journal of Further and Higher Education*, 42(5), 678–693. <https://doi.org/10.1080/0309877x.2017.1302569>

The Author

Iryna Kuznetsova
Lecturer, Kyiv National University
of Construction and Architecture,
Kyiv, Ukraine
<https://orcid.org/0000-0003-1800-1733>
E-mail: kuzn201509@gmail.com

Abstracts

I.O. КУЗНЕЦОВА. Когнітивні засади професійної ідентичності. У статті розглядаються особливості включення когніції в навчальну, наукову, проектну та інші види діяльності. Показано, що когніція включається в інтерактивні структури пізнавального процесу. Наголошено, що в психологічному підході самопізнання є основою пізнання. Розробляється когнітивний підхід. Показано, що самопізнання формується на основі включення пізнання особистості в інтерактивні структури пізнавальної діяльності. Розглядаються умови підвищення пізнавальної активності студентів. Розкривається роль комунікацій у мережевому освітньому просторі в розвитку самопізнання. Самопізнання розглядається як інтегральна форма, яка виникає у процесі оволодіння професійними компетентностями та становлення професійної ідентифікації.

Ключові слова: когніція, пізнання, самопізнання, комунікація, інтерактивні форми навчання, мережевий освітній простір.

I.O. KUZNETSOVA. Kognitywne podstawy tożsamości zawodowej. W artykule omówiono cechy włączenia kognicji w działalność dydaktyczną, badawczą, projektową i inne. Pokazano, że kognicja wchodzi do interaktywnych struktur procesu poznawczego. Zauważono, że w podejściu psychologicznym samopoznanie jest podstawą wiedzy. Opracowuje się podejście kognitywne. Pokazano, że samopoznanie kształtuje się na podstawie włączenia poznania osobowościowego w interaktywne struktury aktywności poznawczej. Rozważa się uwarunkowania wzrostu aktywności poznawczej studentów. Ujawnia się rolę komunikacji w sieciowej przestrzeni edukacyjnej w rozwoju samopoznania. Samopoznanie traktowane jest jako integralna forma, która powstaje w procesie opanowania kompetencji zawodowych i kształtowania się identyfikacji zawodowej.

Słowa kluczowe: kognicja, poznanie, samopoznanie, komunikacja, interaktywne formy edukacji, sieciowa przestrzeń edukacyjna.